

К. В. Дубич,
кандидат педагогічних наук, доцент,
докторант кафедри соціальної
і гуманітарної політики,
Національна академія державного управління
при Президентіві України

Класифікація сучасних механізмів державного управління в системі надання соціальних послуг населенню в Україні

У статті на базі аналізу наукових джерел та емпіричного досвіду автор класифікував та стисло охарактеризував механізми державного управління у сфері надання соціальних послуг населенню в Україні, а саме: фінансування; нормативно-правове забезпечення; організаційне (соціальне замовлення, ліцензування, стандартизація, акредитація та ін.) та інформаційне забезпечення; кадрове забезпечення; науково-методичні та освітні механізми. Акцентується, що такі механізми мають недоліки, що не дають реалізовувати повною мірою окремі положення Закону України “Про соціальні послуги” та потребують невідкладного їх усунення. Автор визначив поняття “механізми державного управління у сфері надання соціальних послуг населенню”.

Ключові слова: механізми державного управління, система надання соціальних послуг, фінансування, правове забезпечення, соціальне замовлення, ліцензування, стандартизація.

K. V. Dubych. Classification of the current state mechanisms in social services provision in Ukraine

Based on the analysis of scientific sources and the empirical experience the author classified and briefly described in the article the following public administration techniques in social services provision in Ukraine: financing; regulatory and legal frameworks; institutional (social contracting, licensing, standardization, accreditation, etc.) and informational support; staffing; methodological and educational techniques. It was emphasized that the techniques have drawbacks that make some provisions of the Law of Ukraine On Social Services impossible to implement fully and call to address them urgently. The author has defined the concept of “public administration techniques in social services provision”.

Key words: public administration techniques, social services provision, financing, legal frameworks, social contracting, licensing, standardization.

К. В. Дубич. Классификация современных механизмов государственного управления в системе предоставления социальных услуг населению в Украине

В статье на основе анализа научных источников и эмпирического опыта автор классифицировал и кратко охарактеризовал механизмы государственного управления в сфере предоставления социальных услуг населению в Украине, а именно: финансирование; нормативно-правовое обеспечение; организационное (социальный заказ, лицензирование, стандартизация, аккредитация и др.) и информационное обеспечение; кадровое обеспечение; научно-методические и образовательные механизмы. Акцентируется, что такие механизмы имеют недостатки, которые не дают реализовывать в полной мере отдельные положения Закона Украины “О социальных услугах” и требуют безотлагательного их устранения. Автор определил понятие “механизмы государственного управления в сфере предоставления социальных услуг населению”.

Ключевые слова: механизмы государственного управления, система предоставления социальных услуг, финансирование, правовое обеспечение, социальный заказ, лицензирование, стандартизация.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. В Україні реалії сьогодення, що характеризуються руйнівним впливом світової фінансово-економічної кризи, депресивним розвитком національної економіки та перманентною політичною нестабільністю, становлять серйозні виклики для її соціальної сфери. З управлінської практики відомо, що соціальна сфера є найбільш “уразливою” сферою життя суспільства, яка досить “чутливо” реагує на кризи, зокрема економічні та політичні. Такі тенденції негативно позначаються на ефективності проведення реформ вітчизняної системи соціального захисту. Як наслідок, це призводить до того, що державі дедалі складніше вдається вирішувати завдання, які пов'язані зі збереженням державних

соціальних зобов'язань та соціальних гарантій, обсяги яких останнім часом невпинно зростають. Неналежне виконання державою соціальних функцій, гарантій і зобов'язань призводить до соціальної напруженості, яка буде мати широкомасштабний і довготривалий негативний суспільний резонанс.

Реформування системи надання соціальних послуг населенню в Україні є відповіддю на виклики часу та рівень життя деяких категорій населення, які опинились на межі або за межею бідності. В умовах сповільнення економічної динаміки це питання стає невідкладним завданням, незадовільне виконання якого призведе до поглиблення кризових явищ через подальше зростання недовіри суспільства до держави, посилення соціальної пасивності, патерналізму та інших негативних соціальних настроїв [4, с. 9].

Попри те, що в 2003 р. було прийнято Закон України “Про соціальні послуги” [6], сучасна система їх надання залишається недостатньо ефективною [7]. Положення вказаного Закону реалізувати повною мірою неможливо з причин відсутності відповідних державно-управлінських механізмів, які перебувають на стадії розроблення, апробації та впровадження. А відтак, проведення більш ґрунтовних наукових досліджень механізмів державного управління в системі надання соціальних послуг населенню є актуальним питанням, яке має теоретичне та практичне значення.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Джерельною базою написання даної статті стала ціла низка наукових праць, публікацій вітчизняних учених і дослідників, які через призму різних галузей науки тією чи іншою мірою досліджували різні аспекти системи надання соціальних послуг населенню. Термінологічний апарат дослідження, концептуальні досягнення та теоретичні проблеми розвитку державно-управлінської галузі науки вивчалися автором в енциклопедичних виданнях з державного управління, авторами яких є українські вчені В.Бакуменко, М.Білинська, І.Грицьак, В.Загорський, Ю.Ковбасюк, В.Князев, А.Михненко, П.Надолішній, І.Розпутенко, В.Сороко, Ю.Сурмін та ін.

Кращому розумінню спектра соціальних проблем, питань розроблення та реалізації соціальної політики в Україні сприяли роботи В.Гошовської, М.Кравченко, Е.Лібанової, О.Палій, В.Скуратівського, П.Ситніка В.Трощинського, Н.Ярош та ін. Написанню статті передувало ґрунтовне вивчення автором вітчизняної системи соціального забезпечення населення, яку проаналізовано в наукових джерелах таких учених і дослідників, як С.Бандур, К.Батигіна, Н.Болотіна, Н.Борецька, К.Ващенко, Н.Власенко, О.Власюк, І.Гнибіденко, С.Горбунова-Рубан, А.Гриненко, А.Колот, І.Курило, О.Макарова, М.Мокляк, О.Новікова, О.Петрос, О.Піщуліна, О.Савченко, Ю.Саєнко, Т.Семигіна, Б.Сташків, І.Ярошенко та ін.

Інтерес автора викликали ідеї щодо вдосконалення процесу надання соціальних послуг, які викладено в працях В.Бабаєва, Я.Белевцевої, С.Горбунової-Рубан, В.Дзюндзюк, Д.Карамішева, Л.Качан, О.Коротич, В.Мамонової, Н.Мельтюхова, Г.Одінцової, Л.Сідельнік та ін. Нашу увагу привернули також наукові джерела, в яких вивчаються різні аспекти соціальної сфери та надання соціальних послуг таких міжнародних експертів і зарубіжних дослідників, як С.Бекман, Н.Булейн, М.Дімітрова, Р.Лоуренс, К.Новикова, К.Ньюмен, Б.Медісон, Т.Мартін, Л.Панов, Н.Путило, Р.Тофтисова-Матерон, М.Трейсі, Г.Холліс, І.Фултц, В.Чиркін та ін.

Незважаючи на існування цілої низки наукових праць і публікацій, в яких розкриваються різні аспекти надання соціальних послуг в Україні, питання розроблення в державно-управлінській науці механізмів державного управління в цій сфері залишаються наразі на узбіччі проведення наукових досліджень. З огляду на викладене вище обґрунтовується вибір автором теми статті та актуалізується потреба в проведенні відповідного дослідження.

Мета статті полягає у визначенні та класифікації механізмів державного управління в системі надання соціальних послуг населенню в Україні, а також у стислому їх охарактеризуванні.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. З метою адекватного розуміння базових понять, які використовуються в процесі проведення дослідження, має сенс подати їх визначення.

Відразу варто відзначити, що у вітчизняній науці немає наразі єдиного підходу до визначення поняття “*механізми державного управління*”, під яким розуміють способи врегулювання певного явища, процесу в державному управлінні, послідовну реалізацію дій, які базуються на цільовій зорієнтованості, функціональній діяльності, використанні відповідних принципів, форм і методів управління. Такі механізми відображають взаємозв’язок явищ, дій і заходів, результатом яких є узгодження суспільних інтересів, потреб, визначення цілей, розробку необхідних рішень та їх реалізацію за допомогою ресурсів держави (влада, апарат, засоби та методи управління). Формування та реалізацію механізмів державного управління можна подати в такій послідовності: *цілі* → *рішення* → *впливи* → *дії* → *результати*. Залежно від сфер суспільної діяльності виокремлюють політичні, економічні, соціальні, правові, організаційні, комплексні та інші механізми [1, с. 375–376].

Соціальна функція є однією з важливих функцій держави, забезпечення виконання якої потребує певних державно-управлінських механізмів, зокрема: ресурсного (фінансовий, кадровий, матеріально-технічний, інформаційний), правового (нормативно-правове регулювання), науково-прикладного (ідеї, обґрунтування, концепції, теорії, підходи, методи, методики, прийоми, правила, регламенти тощо) та освітнього (навчання, підвищення кваліфікації тощо).

Відповідно до ст. 1 Закону України “Про соціальні послуги” [6] *соціальні послуги* – це комплекс заходів із надання допомоги особам, окремим соціальним групам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати. Складними Законом визнаються життєві обставини, спричинені інвалідністю, віком, станом здоров’я, соціальним становищем, життєвими звичками і способом життя, внаслідок яких особа частково або повністю не має (не набула або втратила) здатності

чи можливості самостійно піклуватися про особисте (сімейне) життя та брати участь у суспільному житті.

Базуючись на викладеному вище, *механізми державного управління в системі надання соціальних послуг населенню* можна визначити як сукупність способів, форм, методів, принципів, інструментів, за допомогою яких реалізуються державно-управлінські впливи, державна соціальна політика, які спрямовані на врегулювання процесу надання допомоги особам, які перебувають у складних життєвих обставинах, у розв'язанні їхніх життєвих проблем. Такі механізми базуються на сукупності цілої низки взаємозв'язків і взаємодій між потребами, інтересами отримувачів таких послуг, суб'єктами управління (відповідні органи влади, посадові особи) та об'єктами управління (суспільні процеси, організації, колективи окрема людина) у цій сфері.

Здійснений аналіз джерельної бази [1; 3; 5; 6; 8–10] та емпіричний досвід автора, набутий ним у ході професійної діяльності у сфері соціального забезпечення населення, дають підстави виокремити такі базові блоки механізмів державного управління в системі надання соціальних послуг населенню в Україні (далі – механізми), які проілюстровано на рисунку.

Класифікація базових механізмів державного управління у сфері надання соціальних послуг населенню

Проаналізуємо кожний блок механізмів більш ґрунтовно та стисло охарактеризуємо їх сучасний стан в Україні.

Механізм фінансування пов'язаний із фінансовим забезпеченням системи надання соціальних послуг. Варто відмітити, що неефективність цього механізму, діючого в Україні, не дає змоги на практиці повною мірою реалізовувати положення Закону України “Про соціальні послуги” [6]. По суті, цей механізм підмінений низького рівня адресністю, вкрай неефективними та нераціональними соціальними грошовими виплатами, наданням низки громіздких і непрозорих пільг та іншими формами соціального забезпечення, успадкованими ще з часів перебування нашої держави в складі СРСР. Як парадоксальну можна розглядати ситуацію, яка має місце в Україні протягом останніх 5 років: обсяги бюджетних соціальних видатків екстенсивно зросли у 2,4 раза, а недофінансування сфери соціальних послуг перебуває в межах 40% та має стійку тенденцію до збільшення. На державному та місцевому рівнях фінансування соціальних послуг здійснюється не за окремою статтею, а за різними видатковими статтями бюджету (видатки на житлово-комунальне господарство, освіту, охорону здоров'я та ін.), що ускладнює визначення відповідних статистичних показників.

Серйозним недоліком механізму фінансування соціальних послуг, який визначається положеннями статей Бюджетного кодексу України, є відсутність можливості спрямування бюджетних коштів недержавним суб'єктам надання таких послуг, оскільки державні соціальні видатки можуть отримувати виключно державні суб'єкти, що надають соціальні послуги. Чинний механізм фінансування соціальних послуг порушує принципи субсидіарності та рівноправності суб'єктів, що надають соціальні послуги, паралізує конкуренцію та ринкові відносини в цій сфері, призводить до монопольного становища державних суб'єктів, що надають соціальні послуги, низьких рівнів якості й ефективності таких послуг. З огляду на зазначене механізм фінансування соціальних послуг є неприйнятним для визначеної

в Законі [6] моделі надання соціальних послуг, потребує докорінних змін та приведення його у відповідність із європейськими нормами і вимогами.

Механізм нормативно-правового забезпечення також не виконує свого основного призначення – належного правового регулювання гарантування певного рівня якості соціальних послуг, задоволення потреб у них осіб, які їх потребують, у необхідних обсягах. Попри те, що протягом останнього десятиліття в Україні прийнято понад 20 законів, які встановлюють державні гарантії щодо надання різним категоріям населення соціальної допомоги, а в 2003 р. додався Закон України “Про соціальні послуги” [6], цей механізм і досі залишається до кінця не розробленим. Положення вказаного Закону не тільки не знайшли належного відображення в підзаконних правових актах, що регламентують питання надання населенню соціальних послуг, поглибили протиріччя в національному законодавстві, а й не відповідають міжнародним нормам і стандартам. Сьогодні постає потреба у внесенні змін до чинної законодавчої бази що регламентує діяльність суб’єктів, які надають соціальні послуги, та усуненні прогалин у нормах права, зокрема:

- у бюджетному законодавстві, яким передбачено видатки через державні програми соціального забезпечення на надання соціальних послуг виключно для державних установ;
- відсутності підзаконних правових актів, які визначають механізми впровадження положень вказаного вище Закону (зокрема ліцензування, стандартизація, акредитація, соціальне замовлення та ін.);
- недоліків у термінології та понятійному апараті, яку визначено чинними правовими актами, що регулюють систему соціальних послуг.

Третій блок механізмів державного управління у сфері надання соціальних послуг населенню складає *організаційне та інформаційне забезпечення* і є найбільш містким порівняно з іншими. До нього слід віднести такі механізми.

Соціальне замовлення – інструмент регулювання діяльності у сфері надання соціальних послуг шляхом залучення на договірній основі суб'єктів господарювання для задоволення потреб у соціальних послугах, визначених місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування [6]. Соціальне замовлення, або контракування, є широкоживаним у розвинутих країнах світу інструментом впровадження державних соціальних програм, надання соціальних послуг і розв'язання соціальних проблем. Як свідчить практика, у реаліях сьогодення соціальне замовлення, яке базується на договірних відносинах, є найбільш адекватною формою реалізації соціальної політики. Соціальне замовлення оплачується *Замовником соціальних послуг*^{*}, як правило, за рахунок бюджетних коштів, що надаються за результатами проведеного державою (органом державної влади або органом місцевого самоврядування) відкритого конкурсного відбору (тендера) суб'єкту, що надає соціальні послуги (юридичній особі), з подальшим укладанням між ними договору (контракту щодо надання соціальних послуг). Соціальне замовлення є ефективним інструментом демонополізації ринку соціальних послуг і розподілу замовлень щодо їх виконання на конкурсній основі. Обов'язковою умовою соціального замовлення є делегування державою визначеним організаціям ресурсів, повноважень в обсягах, достатніх для реалізації доручених соціальних програм, а також взяття ними на себе зобов'язань, несення відповідальності за ефективність і якість їх виконання. На жаль, в Україні соціальне замовлення, становлення якого бере початок у 1996 р. в Одесі, і досі залишається соціальним феноменом-нововведенням, а не державно-управлінським інструментом, який набув широкого застосування в практичній діяльності у сфері соціальних послуг [7, с. 145].

* *Замовник соціальних послуг* – орган виконавчої влади АРК, місцева держадміністрація (її структурний підрозділ), виконавчий орган міської (міста республіканського АРК і обласного значення) ради, який є розпорядником бюджетних коштів та уповноважений на укладання договорів щодо залучення бюджетних коштів до фінансування соціальних послуг.

Ліцензування, яке регулюється Законом України “Про ліцензування певних видів господарської діяльності” [5], є важливим державно-управлінським інструментом, що забезпечує державний контроль і регулювання господарської діяльності, здійснюваної державними, комунальними і недержавними суб’єктами, що надають соціальні послуги. Ліцензування в системі надання соціальних послуг полягає у видачі, переоформленні та анулюванні ліцензій, веденні ліцензійних справ і ліцензійних реєстрів, контролі за додержанням ліцензіатами ліцензійних умов, видачі розпоряджень про усунення порушень ліцензійних умов. Ліцензія є документом дозвільного характеру, який дає відповідному суб’єкту право на надання певної соціальної послуги, яке відповідно до законодавства підлягає обмеженню. Ліцензування встановлює визначені законом або відповідним підзаконним актом певні критерії (пов’язані з його управлінням, внутрішнім розпорядком, інфраструктурою, безпекою та гігієною людини, фінансовим менеджментом та ін.) і вимоги суб’єктам, що надають соціальні послуги, які вони повинні виконувати. Утім, і цей інструмент не запроваджено у сферу надання соціальних послуг населенню в Україні. Прогалини і недоліки в регулюванні сфери ліцензування, такі як відсутність чи недостатність контролю з боку держави за суб’єктами, що надають соціальні послуги, містять у собі небезпеку для здоров’я і життя громадян, які отримують такі послуги, можуть призвести до поглиблення кризи недовіри населення до державної влади, спричинити інші негативні явища та наслідки, які негативно позначаються на розвитку суспільства. Система ліцензування з нечітко визначеними критеріями і стандартами надання соціальних послуг є також сприятливим середовищем для бюрократичних проявів і корупційних правопорушень.

Запровадити ліцензування в систему соціальних послуг неможливо і з причини відсутності *державних стандартів соціальних послуг*, іншого інструменту, який залишається нерегульованим на правовому рівні та не введений поки що в дію. *Стандарт соціальної послуги* – це опис змісту, ознак, загальних принципів, характеристик та обсягу послуги, правил і

вимог до процесу (процедури) її надання, які затверджено відповідним нормативно-правовим актом. Стандарти соціальних послуг мають гарантувати дотримання суб'єктами, що надають соціальні послуги, незалежно від форми їхньої власності, мінімальних (обов'язкових) показників якості. Держава має встановити відповідні стандарти, які визначатимуть мінімальні вимоги надання соціальних послуг та прийнятну їх якість, відповідно до яких і повинно здійснюватися ліцензування. *Стандартизація соціальних послуг* – це спільна діяльність відповідних органів державної влади, органів місцевого самоврядування та суб'єктів, що надають соціальні послуги, яка спрямована на впорядкування процесу надання соціальних послуг, досягнення та дотримання визначеного рівня їх якості шляхом встановлення норм, вимог і положень для їх використання в процесі реалізації завдань, пов'язаних із наданням соціальних послуг. Стандартизація соціальних послуг – це: державно-управлінський інструмент забезпечення прав *отримувачів соціальних послуг**; інструмент перевірки та оцінки якості соціальних послуг суб'єктів, що їх надають; передумова для підвищення рівня якості соціальних послуг, розвитку відповідного ринку, стимулювання на ньому конкуренції та ін.

Акредитація певного виду соціальних послуг – ще один інструмент, який дає змогу здійснювати оцінювання на основі встановлених законом або відповідним підзаконним актом стандартів. Якщо така послуга відповідає мінімальним соціальним стандартам, спеціальний орган з акредитації акредитує таку послугу і надає право суб'єкту на визначений термін, згідно з чинним законодавством, продовжувати надавати цю соціальну послугу. Акредитація соціальної послуги дає суб'єкту, що надає соціальну послугу (провайдеру), офіційний дозвіл (або забороняє) надавати певну соціальну послугу та право на отримання державного фінансування певної соціальної послуги. Цей інструмент може включати в себе вимоги: з дотримання мінімального соціального стандарту, до технічних та

* **Отримувач соціальних послуг** – фізична особа, яка перебуває в складних життєвих обставинах та якій безпосередньо надаються соціальні послуги.

матеріальних засобів, рівня професійної підготовки обслуговуючого персоналу тощо.

Державно-громадське міжсекторальне партнерство є невід'ємною компонентою надання соціальних послуг, важливим державно-управлінським інструментом, який на практиці дає змогу реалізовувати закріплені в ст. 3 закону [6] принципи надання соціальних послуг, зокрема такі, як: максимальної ефективності використання коштів суб'єктами, що надають соціальні послуги; соціальної справедливості; адресності та індивідуального підходу; доступності й відкритості. Утім на практиці державні інститути недооцінюють можливості неприбуткових організації (далі – НПО) та не сприймають їх як рівноправних партнерів в організації надання соціальних послуг, про що відмічалось вище (в державному і місцевих бюджетах не запроваджено механізмів фінансування соціальних послуг, які могли б надавати НПО). Цей інструмент є певною мірою спотвореним, викривленим і таким, що неповноцінно використовується для досягнення кінцевого результату – надання якісних та ефективних соціальних послуг.

Державно-громадське міжсекторальне партнерство також можна віднести і до інструментів інформаційного забезпечення, оскільки його формат дає змогу місцевим органам виконавчої влади, органам місцевого самоврядування збирати, узагальнювати та аналізувати інформацію про оцінку наданих соціальних послуг, становище і життєві обставини осіб, соціальних груп, що перебувають у складних життєвих обставинах, визначати потреби в них, їх видах і обсягах та забезпечувати їх більш ефективно та якісно надання. У цьому контексті державно-управлінським інструментом, застосування якого органами державної виконавчої влади та органами місцевого самоврядування дає змогу бути краще поінформованими та поліпшувати рівні надання соціальних послуг, можна розглядати *консультування з громадськістю та зацікавленими сторонами з відповідних питань*. Консультування це процес, який включає в себе різні види діяльності, пов'язані з обміном інформацією між громадянами, органами державної влади і місцевого самоврядування стосовно соціальних послуг,

активним залученням мешканців територіальних громад, зацікавлених сторін до вирішення актуальних питань із їх надання. Крім цього, участь громадян у консультаціях підвищує їх обізнаність стосовно діяльності місцевих органів влади щодо надання соціальних послуг, що призводить і до підвищення рівня їх довіри до держави. По суті консультування є формою взаємодії у форматі “державна – громадськість – суб’єкти соціального забезпечення”, який досить широко використовується в багатьох країнах Європейського Союзу.

Інформаційне забезпечення системи надання соціальних послуг істотно ускладнюється з причини відсутності ефективної системи обліку потенційних одержувачів різних видів соціальних послуг (єдиного реєстру осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах). Адресність використання коштів з державного та місцевих бюджетів, що спрямовуються на різні заходи соціального забезпечення та соціальної підтримки, є критично низькою.

Кадрове забезпечення – ще один важливий державно-управлінський механізм, який значною мірою детермінує ефективність і якість надання населенню соціальних послуг. Утім проблема забезпечення соціальної сфери кваліфікованими кадрами, зокрема підготовки фахових соціальних працівників для надання соціальних послуг відповідних стандартів, залишається вкрай гострою. Так, соціальні служби в Україні укомплектовані фахівцями на 60–70%, більшість яких не має відповідної фахової освіти та професійної підготовки [2]. А спеціалісти, які отримали відповідну фахову освіту та працевлаштовані в системі надання соціальних послуг, як правило, не залишаються в ній працювати на тривалий час. Тобто системі надання соціальних послуг притаманний високий рівень плинності кадрів. Причинами цього є вкрай низький рівень заробітної плати та соціально-побутові умови проживання соціальних працівників у сільській місцевості. Як відомо, фінансування оплати праці соціальних працівників здійснюється за залишковим принципом, що продовжує діяти у вітчизняній системі соціального захисту ще з радянських часів. Зрозуміло, що низькі зарплати, нівелювання статусу соціальних працівників та інших фахівців, які надають соціальні послуги,

негативно впливають на рівень кваліфікації кадрів та призводить до їх відпливу – на сьогодні в Україні має місце тенденція до збільшення зовнішньої трудової міграції – виїзду на роботу в зарубіжні країни.

Науково-прикладний та освітній механізми державного управління у сфері надання соціальних послуг, як і перераховані вище, потребують суттєвого удосконалення. Невідкладних змін у підходах роботи потребує напрям наукового дослідження, обґрунтування негативних процесів у наданні соціальних послуг, розроблення форм та методів їх усунення. Потребують розв'язання проблеми підвищення кваліфікації фахівців соціальних служб та акредитації закладів усіх форм власності. Навчально-методична база підготовки спеціалістів для системи надання соціальних послуг не відповідає тому рівню підготовки та вимог, які сьогодні висувуються до фахівців соціальних служб та закладів системи соціального захисту населення. Підручники з 1996 р. (з часу запровадження професійної підготовки соціальних працівників) розроблялися під галузь знань “Соціологія”, що належить до гуманітарного напрямку підготовки, а в 2007 р. постановою Кабінету Міністрів України на місце “Соціології” введена нова галузь знань “Соціальне забезпечення”, відповідно це економічний напрям і методичне забезпечення навчального процесу має відбуватися за економічними підходами. Переформатування підручників під нову галузь знань відбувається вкрай повільно, а під розроблення підручників, посібників із специфіки та технологій надання соціальних послуг, профілактики соціально-економічних явищ серед маргінальних груп, впровадження інноваційних підходів соціальної роботи, які успішно діють у країнах ЄС, пакетів навчально-методичної документації на сьогодні державою не фінансується, а відповідно це впливає на рівень професійної підготовки спеціалістів для системи соціального захисту населення [2].

Актуальним є питання введення в дію атестації соціальних працівників, фахівців, які надають соціальні послуги в державних і недержавних установах та закладах, розширення кола професіоналів і фахівців (фахівець із соціальної роботи вдома, фахівець із соціальної роботи, соціальний працівник, інструктор з

трудової адаптації, фахівець із фізичної реабілітації), які можуть залучатися до надання соціальних послуг широкого спектра. Потребують проведення аналізу і кваліфікаційні характеристики професій працівників системи надання соціальних послуг.

Результати проведеного вище дослідження сучасних механізмів державного управління в системі надання соціальних послуг населенню в Україні дають змогу сформулювати такі висновки.

1. Здійснений аналіз наукових джерел та набутий автором емпіричний досвід дали йому підстави визначити механізми державного управління в системі надання соціальних послуг населенню в Україні та класифікувати їх у такі базові блоки: фінансування; нормативно-правове забезпечення; організаційне (соціальне замовлення, ліцензування, стандартизація та акредитація соціальних послуг, державно-громадське міжсекторальне партнерство) та інформаційне забезпечення (консультування з громадськістю з питань надання соціальних послуг, запровадження і ведення єдиного реєстру осіб, які отримують соціальні послуги та перебувають у складних життєвих обставинах), кадрове забезпечення, науково-прикладний та освітній механізми. Виявлено, що механізмам державного управління в системі надання соціальних послуг населенню в Україні притаманна низка недоліків, які унеможливають реалізацію повною мірою положення Закону України “Про соціальні послуги” (зокрема ст. 3, 7, 9, 13, 14, 17) та потребують невідкладного їх усунення.

2. Базуючись на термінологічному аналізі, запропоновано визначення поняття “*механізми державного управління в системі надання соціальних послуг населенню*”, під яким автор пропонує розуміти сукупність способів, форм, методів, принципів, інструментів, за допомогою яких реалізуються державно-управлінські впливи, соціальна політика у сфері надання соціальних послуг населенню, що спрямовані на врегулювання процесу надання підтримки особам, які перебувають у складних життєвих обставинах, у розв’язанні їхніх життєвих проблем. Встановлено, що такі механізми базуються на сукупності взаємозв’язків і взаємодій між потребами, інтересами

отримувачів соціальних послуг, суб'єктами управління (відповідні органи влади, посадові особи) та об'єктами управління (суспільні процеси, організації, колективи, окрема людина) в цій сфері.

Перспективи подальших досліджень можна згрупувати в таких два базових вектори:

– проведення наукових досліджень щодо механізмів та інструментів державного управління в системі надання соціальних послуг населенню (фінансування, нормативно-правове забезпечення, ліцензування, стандартизація, акредитація, соціальне замовлення, міжсекторальне суспільне партнерство, консультування з громадськістю, інформаційно-аналітичне забезпечення, кадрове забезпечення, науково-прикладне забезпечення, навчання, підвищення кваліфікації та ін.) взятих окремо та комплексно;

– аналіз відповідного зарубіжного досвіду та можливостей впровадження окремих елементів у вітчизняну державно-управлінську практику надання соціальних послуг населенню.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія державного управління : у 8 т. Т. 2 : Методологія державного управління / наук.-ред. колегія : Ю. П. Сурмін (співголова), П. І. Надолішній (співголова) та ін. – К. : НАДУ, 2011. – 692 с.

2. *Іляш О.* Щодо перспективних напрямів підвищення якості соціальних послуг в Україні : аналітична доповідь [Електронний ресурс] / О. Іляш ; Нац. ін-т стратег. дослідж. : веб-сайт. – 2012. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/763>

3. Положительный опыт предоставления социальных услуг в странах Юго-Восточной Европы / ред. И. Фулц, М. Трейси. – М. : Междунар. организация труда, 2008. – 124 с.

4. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К. : НІСД, 2013. – 576 с.

5. Про ліцензування певних видів господарської діяльності : Закон України від 1 черв. 2000 р. № 1775-III (із змінами, внесен.

згідно із 85 законами у 2000–2013 рр.) // Офіц. вісн. України. – 2000. – 21 лип. (№ 27). – Ст. 1109.

6. Про соціальні послуги : Закон України від 19 черв. 2003 р. № 966-IV (із змінами, внесен. згідно із 8 законами в 2004–2012 рр.) // Офіц. вісн. України. – 2003. – 1 серп. (№ 29). – С. 52. – Ст. 1435.

7. Про схвалення Стратегії реформування системи надання соціальних послуг : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 серп. 2012 р. № 556-р. // Офіц. вісн. України. – 2012. – 20 серп. (№ 61). – С. 71. – Ст. 2482.

8. Соціальні послуги в Україні: сьогодення та перспективи / [Т. В. Семигіна, К. С. Міщенко, Т. Г. Кіча та ін.]. – К. : Вид-во ВК “Зірка”, Проект Тасіс “Посилення регіональних соціальних служб”, 2007. – 52 с.

9. *Тофтїсова-Матерон Р.* Соціальні послуги: як побудувати українську модель на європейських підходах / Р. Тофтїсова-Матерон, М. Дімітрова, К. Ньюмен. – К. : Проект ТАСІС “Посилення регіон. соц. послуг в Україні”, 2006. – 225 с.

10. *Bullain N. A.* Handbook on Non-State Social Service Delivery Models. A guide for policy makers and practitioners in the CIS region / Nilda Bullain, Luben Panov. – The UNDP Regional Bureau for Europe and the CIS, 2012. – 123 p.